

זכרונות מחיי המצי"ד מאנה

(ליום מלאת בהורמ"ס העבר כ"ה שנים למותו)

לעיר-מולדתו של המפורד והציר מאנה, האדושיקוביץ, בארץ כעבור רק שנה אחת למותו, בעת שהזכרונות והרשמים מהייומיהם לא נפשטשו עוד, ובהתפעלות של נער קלב רוחו אותם הזכרונות והרשמים המרהפים באיורה של העיירה, שנרמחה לו בעיובה ושימשה, אחרי שפנה הודו.

בימות החורף בין מנחה למערוב, כשהיינו אני וחברי מסקים לנו איזה ענין לענות ולהשתעשע בבית-הסדר, אמרנו הוא אחד: נלך ונסתכל בפניו של משה מאנה. זה היה אביו של המפורד, היושב ולימד ב"עין יעקב" כשטר הולק אחיו בין אצבעיהו, בעולם לא שמענו את קולו של זקן זה, הניחם נחמה קלה ועצובה בתוך הספר הפתוח לפניו, בשנכות עינו הלכנות והארכות מודדות. הוא נדמה לנו כסמל היטן והאבל, באיש דמהרעם הסוד על העיל הגדול שעשתה לו התמנה בעשקה ממנו את בני המצוק בדמי ימיו.

במה זקן אמלל זה בוכה בלילות! — חשכנו בלבנו באסתכלנו בו בהכלה רכה—כמה ישנות נראות יאמנות עמוקות ורא שמייע סתך ימתי באישון לילה! הלא טוב יותר מדיו... אחרי ימים רבים נודע לי כי משה

כנראה, כשרונו הציורי של המצי"ד מאנה בעוד שלא היתה שום שייכות בין המרה התגרנית הגסה והקולנית, המוכרת קדרותיה בשוק, ובין בנה המפורד העדין, הרכוכי, המשיי—היתה איוו קרבה רוחנית בין המצי"ד ובין אביו. משה היה קצת אסן ומליץ, יודע לערוך בסדה ידועה את ערכו הגדול של בנו. ומצד אחר היתה אהבתו של המפורד להוריו עוברת כל גבול. הוא לא ראה את נפוחם ואת כל הסרונותיהם, ושום פונה לא היתה בלבו על אשר הרעיונות וההלישותו בילדותו מקצנות נפרזה. המפורד לא נטה כהיטי-השערה טמנהו הוריו, כדי שלא לערפ, גם מהותו הלטיד האקאדמייה לציוור בפמרבונג לא הרשה לעצמו שים היות דתית. הוא נכשל איוו פעמים כהוך הרגל רק בעון גלוי-ראש, ובשביל כך אמר אחד מהחשבו העיירה, אחרי מות המפורד, שאין להצטער כלל על ה"גני שפנר". גם על הרב שלום את המפורד הכת למטחת-עולמים רנו רבים...

וצריך להודות על האסת, כי הקנאים צדקו קצה בהתמסרם על המפורד הצעיר. חמים וענו זה, שאינו פוגע בזכו על הקיר, היה מפיץ השכלה. המצי"ד מאנה היה למרכזה האיר בעיירה, וכל הניצויות התלכו סביבו. איוו צעירים נועצו יחד לימד ביבליאותיקה, והשתמשו בערטה לטיכות ההשכלה, בה השטים. הם ערכו בקשה לחברה, בפיוצי השכלה בפמרבונג, שהשלה להם ספרים במקרא; ובן השוחם, שנמנה גם הוא בין הלוצי

ההשכלה, נגב את ההותמת של אביו המפורד מאנה ואישר בה את הבקשה, בבקר לא עבות אחר נתקבלה הבילה גדולה של ספרי-ההשכלה מפמרבונג. ונתנו טהומה גדולה בעיירה. המרא-דאקרא, הרב ברודנה, השף את זרוע קדשו ויתקומם ככל עיו להביבליאותיקה, אף-על-פי שגם בנו נלכד בפה. ובסיעתא דשמיא הצליח לבסל את עצה הצעירים, הספרים שנתקבלו נתפורו על פני העיירה ונטמנו בהורים ובסדקים, כדי לקרוא בהם בסקים שאינו לא ביה ולא הויץ. אולם בעת ההיא שב המצי"ד מאנה מהאקאדמייה, והשמן שכבר נקרע שב לתחיה, הספרים הפאורים נקצו לסקים אחד, והביבליאותיקה נוסדה. אולם קבוץ גלויות זה בלבר לא היה מספיק, כי חסרו האמצעים הראשונים לחזוקת הביבליאותיקה, ועל בן התחכם המפורד מאנה למצוא מוצא לכסף ויערוך העתקה מהסוגת משה סינסיפיורי כדי להפיל עליה גרלות ולהקדיש את הבגמה ה"ליטוריה" להביבליאותיקה. אולם ספעל זה לא נשם את התקות הגדולה שתלו בו, והמונהו של ה"סיר". הצדוק לא מצאה לה קיפצים רבים. ואז נוכח המפורד התמים, כי עבודתו הקולטורית בעיירה לא הצלח מפני שאלת הבודזיט, וישפך סדרתו בפוליסין בלתי חריף ביותר על בני דוראקוביטש, שהרגשתם בעניי השכלה קרה קצה.

המפורד מאנה נשאר סוכוד וחכיב רק בחוג קטן וצר של יודים, בעוד שרוב בני העיירה כוו אותו בשביל עניותו ומוצאו השפל, היו חבריו המועטים ספורים לו

ככל לב ונפש. באיתם הימים שישב בר— היה המפורד מבלה את רוב זמנו בבית הסיפר סת"ם צבי שחור, הסופרים צבי וכנו אברהם היו משכילים מפומיים מהרוד העבר. הם היו כורבים את עלי זמליץ, והצפירה, קוראים בחדרי-הורים את השחר ומזכירים את שם עורכו בדחילו ורחימו. בידם היה גם המנופולין של הלאומיות וחבת-ציון, וזוכרנו כי אחרי התפלה בבית-הסדר היה אברהם הסופר מקהיל קהלות ודורש בשבחה של ארץ החסדה וחסדיו של ה"תוגר". אנדותי קסם מזרחיות היה אדם נלהב והמיש זה משמייע סתך, המליץ שלו, ובקפלו את מליתו נדמה להשופעים העוסדים עליו, כי זכין הוא את צוררו כדי לצאת להארץ, ששם תפרח התאנה והעוים אוכלות הרובים כאות נפשן, כן היה אברהם הסיפר הקי-ר ספונדינט הקבוע של המליץ, המודיע ב"שער בת רבים" ע"ד דליקות, צדקות, ביות נוברנאטור להעיירה, וכדומה. והשכלתם של אברהם ועצמי אביו נרמו נוק דב לפרנסתם. כתיבת מזוזות ופרשיות התפלין לא היו מוסרים להם, אם כי היו אוטנייד והצמינו בכתב יפה; וכל עבודתם הצפטצמה רק בעצית, בתים, מקצוע שהסציאו בו הדעות, ה"בהים" הימים והסקיפים של שהיר היו נשלחים לבארונים יהודים בעת שבניהם הניעו לעונה בר-מצוה, אולם למרות ה"פאטוניט" על ה"בהים" השקופים, לא היה יכול עסק זה לפרנס את משפחה שחור, ונאלצה להחייק גם בית-מדה. וככה נבללו יחד

בבית זה הבילות, בתים שקופים, נלים של ספרי-השכלה, הביות של משקה וענן הקמורת של האכרים הסבואים, המצי"ד מאנה בא ראשונה לבית שחור בתור חנוך הנועד ללמוד מלאכת ה"בתים"; כי אחרי שהיה המצי"ד עוזר להחון ישראל במינסק, אמר לבחור לו עבודה-הקרא אחרת. אולם הסופרים שחור הרגישו בכשרונו הציורי של העלם, זכמשיכילים אמתיים השתדלו בכל מאמציי-בהם לפתח את הכשרון הזה. רכישות נפשות להשכלה ולהחיים הנאודים נחשבה, כירוע, בדור ההוא לדבר, שמקריבים כערו כל מיני קרבנות, וישלחו הסופרים את מאנה לבית-הספר לצעירים שבוולנה, ואחרי-כן לראקאדמייה שבפמרבונג, ומאנה הכיר מוכה רבה למיטיביו אלה, ונשאר נאמן באהבתו להם עד יום מותו. הוא ציור את תמונת צבי ואברהם בהבנית גדולה, והתמונות הללו היו מקשמות את קירות ביתם. כן החליף מאנה עפהם המיד מכתבי-אהבה, ובשוכו לעיר-מולדתו לא היה זו כמעט מהיך ביתם, עד שהיו ריח היון ועשן הקמורת של הסובאים מעאדים את שעולו ומגרשים אותו לחבתי-השדה.

בין ידידיו היותר קרובים של מאנה נמנו גם הצעירים: ל. שוינהוויץ, ש. ציו"ר, ר. רוביץ, אף-על-פי שהיו הללו בניהם של פני העיר, לא בו להתרועע עם בן-השוכים מהמצי"ד, שאמו היא תגרנית ואחיו מוביל בענלה חול וחמר, ומאנה השפיע מרוחו על חבריו אלה, ונלה בהם כשהיטות ספרותיים או

את רוחם. בין אבני-המצבות, המטלאות
 תמיד את בית אביו והצרה, ראה מאנה
 את עצמו כאורה בעולם-המות, ופעם אחת,
 בשבתו עם חבריו על גבי המצבות הללו,
 אמר מאנה בצחוק קל וסר קצהו, טוב
לשבת על גבי המצבה מלשכוב
 החתיה... השורד-הצייר, שאהב כל-
 כך את החיים בשכיל ההוד והיופי שבהם
 — ידע היטב, כי הוא עתיד להפרד מהם
 בקרוב. כת-השירה נמחה ללהוש לפעמים
 באזני דברי-נחומים: לוא גם את גם אני
 יחדיו נשוב עוד לתחיה — אבל מאנה
 הרגיש, כי אין זה אלא פטומא מילי
 בעלמא מצד השקרנית הנחמדה. השורד-
 הצייר ראה פביכותיו אך פריחה והיים,
 ובקרבו — אך רקבות-המתים; כל התולדה
 הרגנה באזני תקווה-קסם — על לבו העיקה
 ירו הכבדה והקרד של היא... המהלם...

עתי הטניס האחרונה לחיי המצייר
 היו גנין גסיסה ארוכה; שלם גם רנעי
 אור נצויר לא חסרו בני-ימה זו בימים
 שהוקלה-מעם מחלתו של השורד היה כותב
 שירים הדשים על גבי נייר-דינאלי, והיה
 מקצם את כתבו היפה עד להפליא בציורים
 שונים. ויש שסאנה היה כותב את שיריו
 בריו של זהב, והיה שופך פלגי מוז' יופי
 פלאסטי בלתי-ידוע לנו נסך על-פני כתבי-
 ידו של מאנה, אבל לאהיוטי המזהירות
 יש גם איזה כרק ענום של כתובה-מצבה...

אפטהיים, לא היו ימים מועטים והסופרים
 שיינהויז ורוכין, כמו הסגנן ציו, נראו
 ככוכבים מלויים להטאור הגדול המתהלך
 בקרבם.

עונג מיוחד היה להמצייר מאנה
לשמוע את שירי-העם שלו, עם עולם
 ומשאת נפשי, מושדים בפי מכריו, בני
 עיר-מולדתו, אף-על-פי שלא היה המשורר
 פאוהכי-כבוד ווחוהי-הלב. זו היחה רק
 שמחה-מהורה של היוצר השש על יצירתו.
 אולם צריך להודות גם זאת, כי מאנה חשב
 את עצמו למשורר ב,חפד עליון, וטינה
 היתה בלבו על ילג הקשה והקפדן,
 שהתיחס בבמול לכשרונו הפיוטי, בהתודעו
 אליו בפטרבורג, ולא חפץ להקנות לו ד'
 אמית על האילוספוס העברי. כל אומן
שונא את בני-אומנתו. ילג, שהיה רצוי
 וחביב לסופרינו בפרוזה, לא היה יכול
 לנשא את הסוררים הצעירים הנבנסים
 לרשותו, והיה משהדל למצוא פנם ופסול
 בחרוזיהם ומגננס. כנראה, הרגיש, שעמרת
 ראש-המשוררים אינה הולמת אותו יפה
 ומהנודדת קצה על ראשו...

אחרי שעזב מאנה לגמרי את האקא-
 דיסיה בפטרבורג ושב לעיר-מולדתו עיף
 כמחלתו ומחסרי נדיכים שהתעטרו בו, לא
 סר עוד צל התונה מעל פניו הכחושים
 והעדינים. הוא הרגיש, כי מחלתו הצעידו
 אלי קבר, אלא שנמנע סדכר בזה עם
 האנשים הקרובים לו, כרי שלא להדאיב